
Fer de mestre

Pilar Benejam Arguimbau

Intentaré concretar algunes idees que he après amb anys de treball i d'estudi i que potser us poden ser d'utilitat.

Certament fer de mestre avui no és fàcil, però no ho ha sigut mai. Al meu entendre, educar és una professió que demana unes condicions o disposicions que bàsicament sempre són les mateixes, però que s'han de contextualitzar i reinterpretar a cada tombant del temps, perquè l'aigua del riu mai és igual.

Em centraré en quatre punts que com a mestra sempre he considerat rellevants partint de la convicció que cal una coherència entre el que pensem i defensem i allò que passa a l'aula i al centre.

1.- La primera reflexió que vull compartir és que educar sempre ha sigut un acte d'esperança i l'esperança té una part d'utopia i de compromís de futur

L'esperança no consisteix en ignorar la realitat, cal conèixer la realitat molt bé per assumir-la i transformar-la. Però en front d'aquells que semblen obsessionats en parlar sempre de les moltes dificultats que presenta el món avui, cal recordar-los que la confrontació entre la saviesa i la ignorància, la llibertat i el domini, la igualtat i la discriminació, l'entusiasme i el derrotisme, la cooperació i l'egoisme han existit sempre i, ben mirat, no sembla que el present sigui pitjor que el passat, únicament és diferent.

La nostra utopia consisteix en optar per una societat democràtica basada en la saviesa, la llibertat, la igualtat i el compromís social. Ja sabem que aquesta declaració de principis és una aspiració, però la utopia es justifica si es fa present en la pràctica de cada dia, si es camina amb els alumnes amb l'objectiu de apropar-se a aquests valors, encara que sempre es dibuixin una mica lluny, a l'horitzó

Els mestres som prou realistes per saber les limitacions de la nostre acció i sabem que els alumnes faran de la seva vida el que voldran i podran. Però també sabem que al llarg de l'escolaritat, nou mesos l'any, cinc dies a la setmana durant, almenys, cinc-sis hores cada dia podem donar molts elements per enriquir les seves decisions

Una persona que no cregui que l'escola pot participar activament en l'educació dels futurs ciutadans d'una societat democràtica, no hauria de ser mestre/ mestra. Aquestes persones que pensen que no hi ha res a fer han de dedicar-se a una altra feina i no s'han de tenir falses consideracions. La llibertat d'elecció acaba a on perilla la qualitat de l'ensenyament i algunes persones no poden ser mestres: primer en benefici dels alumnes, perquè sense combinar realisme amb utopia no hi ha educació i

segon, en benefici dels propis interessats perquè ser mestre sense esperança, més que una professió, és un suplici.

2.- la segona reflexió consisteix en recordar que els mestres hem d'aprendre moltes coses perquè la nostra professió és com la mar que mai està plena. Avui, amb la saviesa que dona el fet d'acceptar encerts i errors al llarg de la vida, els mestres jubilats sabem que s'aprèn amb dificultat i s'aprèn a poc a poc.

Cal temps per aprendre que no hem d'ensenyar el que sabem sinó allò que necessiten i que poden aprendre els alumnes; Per aprendre a ser mestre cal temps, igual que cal temps per aprendre a conduir o a ballar.

Els entesos en aquest tema diuen que els mestres necessiten uns tres anys per començar a tenir certa seguretat, igual que els ballarins per saber interpretar la música sense contar les passes. Són anys per començar a aprendre a destriar lo essencial del coneixement escolar, per no quedar descol·locats davant de situacions inesperades, per saber intervenir en el moment oportú, per donar sentit al que passa, per saber acollir a tots els alumnes, per actuar amb flexibilitat davant de situacions complexes, per trobar el nostre lloc en l'equip de mestres i per participar en un projecte de centre.

Aquests experts diuen que un mestre generalment pot ser competent als set anys d'exercir la professió. Trobem una gran lliçó a la Bíblia, llibre que tant per creients com per no creients conté molta saviesa, diu que Deu va fer el món en sis dies i el setèim va descansar. Els mestres també necessitem els anys sabàtics!

Els infants, igual que els mestres, també aprenen amb esforç i a poc a poc i no serveix de res cremar etapes. A l'escola cal aprendre i ensenyar a aprendre amb tranquil·litat, amb gust, amb alegria per tal que els alumnes vulguin seguir aprenent tota la vida, l'ansietat no serveix de res i encara menys quan l'esperança de vida és cada dia més i més llarga. Que els mestres facin aquesta reflexió respecte als seus alumnes i que recordin aquella dita xinesa: Per què corres tant si aquest no és el camí?

3.- Els mestres, com a professionals, tenim molts problemes i hem de sobreviure. Tot no ho fem bé i sempre ho podem fer millor. La nostra preocupació essencial és la pràctica per això hem de demanar una formació que ens ajudi a afrontar problemes i poder fer-ho amb coneixement de causa.

Els mestres hem de respondre a les necessitats d'una gran diversitat d'alumnes en situacions úniques. En moltes ocasions els problemes no tenen una resposta establerta ni clara i el mestre pot fer o deixar de fer, o optar per diverses alternatives de manera que la pràctica incorpora un principi de inseguretat. El mestre o mestra ha de reflexionar sobre el que ha fet, ha de dubtar i ha d'explicitar les seves decisions i les raons que les justifiquen. Cal tenir present que el pensament sobre la pràctica acostuma a ser borrós, imprecís. Ser un professional consisteix a gestionar el matís i la imprecisió

Aquest procés de reflexió constant sobre les decisions que s'han pres no es pot fer en solitari perquè acabaríem inventant la pólvora!: reclama intercanvi d'experiències amb altres professionals i l'estudi de la teoria existent sobre el tema en qüestió. Aquesta

necessitat de reflexió i aprenentatge omple de sentit el treball en equip, l'estudi, la formació permanent i la recerca.

L'acceptació de la incertesa, del dubte, el reconeixement de molts fracassos que ens han fet patir i ens ha costat admetre, però que ens han donat maduresa i ens han fet més persones, també ens ha fet entendre els problemes i les dificultats dels altres.

Els alumnes també han de sobreviure, també es poden equivocar, poden fer-ho millor, i cal donar- lis allò que necessiten per tirar endavant. El fracàs escolar és, en part, el fracàs de la professió, i això no ho podem tolerar ni ens ho podem permetre. Ja basta de donar la culpa als altres, mirem com podem resoldre els problemes i posem-nos d'acord per demanar el que faci falta.

4.- Els mestres eduquem a través del coneixement i cal tenir clar què s'entén per coneixement perquè ens il·lumina el com ensenyar.

Fins fa poc es suposava una correspondència entre la realitat i allò que es pensava d'aquesta realitat de manera que la raó humana era capaç d'arribar a veritats objectives i vàlides per a tothom. L'ensenyament consistia, doncs, en fer aprendre aquesta veritat de la millor manera possible.

Avui es pensa que el món real existeix amb independència del pensador però allò que les persones saben de la realitat es resultat d'haver pensat e interpretat l'experiència d'aquest món gràcies al llenguatge que és la forma inevitable de la vida mental. Avui cal acceptar la contextualitat, la complexitat i la intencionalitat del coneixement.

El coneixement és contextual perquè és un producte elaborat per la societat al llarg del temps en processos de canvi i de reestructuració. Això vol dir que el coneixement és un producte històric que queda subjecte a la interpretació. Com diu Kierkegaard " els conceptes , com els individus, tenen la seva història i són tan incapaços com nosaltres de resistir els estralls del temps". El corpus científic es troba sempre en revisió, admet el dubte, el canvi i la interpretació.

La interpretació de la realitat ha demostrat la complexitat del coneixement. Entenem per complex " allò que teixeix junt el que és divers". La realitat és un complex dinàmic compost de molts elements que interactuen de manera que una pertorbació d'un element pot produir impactes significatius en els models futurs. Actualment la reflexió sobre el coneixement apunta la conveniència d'un coneixement integrat en contraposició amb la tendència a l'especialització que ha caracteritzat la ciència al segle XX.

El coneixement és intencional perquè el món és obert i cal tenir present la possibilitat del canvi. Aquest " poder ser" admet diverses concrecions . Amb quina finalitat es vol canviar el món? en benefici de qui?. Cal reconèixer que la major o menor utilitat social d'aquest canvi és un assumpte que cau en el camp dels valors perquè la ciència no és neutral.

Avui la càrrega de racionalitat consisteix en l'obligació fonamental de continuar aprenent, revaluant i resituant les nostres estratègies a la llum de nous coneixements i experiències, en l'acceptació de la caducitat del nostre coneixement. Això demana una ment ben estructurada i pensant i una actitud atenta, estudiosa, dialogant, sempre disposada a aprendre

Com preparar els alumnes per una societat que no sabem com serà? Jo diria que igual que ho han fet sempre els bons professionals de l'ensenyament: ajudant a formar persones amb capacitat de fer-se preguntes i de saber cercar respostes

Saber fer preguntes vol dir tenir clar què és el que un vol saber o allò que suposa o que vol comprovar. Saber buscar respostes vol dir saber buscar informació, diferenciar les dades fonamentals de les anecdòtiques i comunicar-les amb claredat, amb ordre i en precisió. Aquesta informació ha de ser raonada de manera que aportï coneixement sobre les causes i les conseqüències dels fets i dels problemes. Acceptar que sobre un tema o problema hi poden haver opinions i teories diferents que cal interpretar i valorar a través del diàleg i de l'argumentació. Aprendre és cercar i trobar respostes, sense que la contundència de la resposta esclafi mai la capacitat de continuar aprenent.

Ensenyar d'aquesta manera comporta tenir un gran respecte envers la personalitat del qui aprèn i ensenyar així cal posar molta estimació per escoltar, qüestionar, dialogar, debatre per construir conjuntament el coneixement amb la intenció de que, cada vegada, els alumnes ens necessitin menys.

Això i algunes coses més he après ensenyant, escoltant i estudiant i ara, jubilada, em queda la convicció d'haver dedicat la meva vida a una gran professió. Certament no he aconseguit canviar el món però segurament he contribuït una mica a millorar-lo, com ho han fet tants altres mestres al llarg del temps, com ho fareu molts de vosaltres. Els mestres no som gent d'arribada, els mestres som gent que fem camí.

Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), 17 de desembre de 2008.